

El periodisme de Josep Maria de Sagarra

— Manuel Forasté i Giravent —

“Els literats, incorporats a una redacció, són uns aficionats al periodisme que cobren com els professionals de la més forta categoria. En el periodisme, els literats hi posem la gota d'oli d'una pila de preocupacions d'un ordre més aviat sentimental. Si no fos aquesta gota d'oli, valdria més que els que escrivim per a un diari anéssim a tirar gossos a mar o ens moríssim simplement de gana. Jo, com tots, he fet també el meu periodisme, i l'aniré fent mentre tingui vida i salut”. La citació, publicada a *Quaderns Blaus*, unes monografies populars d'abans de la guerra, pertany al capítol “L'ofici d'escriptor”. Josep Maria de Sagarra comentava, amb aquestes paraules, la seva relació amb el periodisme, i feia, a continuació, una petita història del periodisme que havia practicat des de la seva adolescència fins a l'època de *Mirador*.

— “No concedeixo una gran importància a l'ofici del vòmit literari sobre les efímeres planes dels diaris i les revistes” —

De primera mà, sabem que Sagarra s'inicià en el periodisme ben aviat. De fet, als quinze anys, el 1909, Sagarra començà a publicar els primers poemes i col·laboracions a la *Revista Universitària*. Posteriorment, amb el seu amic Eudald Duran i Reynals va decidir fundar una revista cultural que s'havia d'anomenar *La Proa*, però López-Picó va convèncer-los a apuntar-se a un altre projecte que estava igualment en marxa i que es diria *La Revista*, i així va convertir-se'n en fundador.

Treballs de joventut

Llegint les seves extraordinàries memòries, sabem pel mateix Sagarra que als disset anys, amb motiu de la mort de Joan Maragall, va escriure un article en homenatge al poeta de la paraula viva, al qual havia visitat poc abans de la seva mort al de la mà de Josep Carner, i el portà a mans de Prat de la Riba perquè el publicàs a *La Veu de Catalunya*. Aquest article, com ell mateix ens diu, no es publicà mai. Prat de la Riba el considerà impubliable i el jove Sagarra sentí, per primera vegada, la frustració de no poder aparèixer en el número de *La Veu*, on els més representatius intel·lectuals del país expressaven la seva opinió sobre Joan Maragall.

De fet, malgrat algun petit entrebanc com aquest, Sagarra intervingué "en totes les revistes que se'n posaven a tret". I així, el 1917 ja havia publicat articles a *La Publicidad* en castellà, des de Barcelona, i posteriorment des de Madrid, i havia començat a col·laborar en prosa o en vers en setmanaris satírics com ara *La Piula* o *Cuca Fera*. Aquest mateix any dirigeix *L'Estevet*, un setmanari polític separatista, i comença les seves col·laboracions, aquesta vegada sí, a *La Veu de Catalunya*. "A *La Publicidad*", ens diu Sagarra, "vaig debutar com a redactor, en temps d'en Teià, l'Hurtado i En Jori. Era l'època de les vaques grasses. Hi feia la crítica teatral i hi publicava, de tant en tant, algun article. La cosa més important era que cada dos per tres anàvem a fer uns grans dinars als afores de Barcelona. A taula em posava sempre al costat de Josep Maria Junoy. Així m'alliberava de la visió macabra d'un redactor -pobre home!- que ja és mort. Es deia Bo i Singla. Tenia una gana que no s'acabava mai i una dentadura que era una reproducció fidel de les muntanyes de Montserrat del Parc".

Enviament especial d'El Sol a Alemanya

El 1920 Sagarra inicia una etapa important en la seva carrera de periodista o, més exactament, en la seva formació intel·lectual i vital. A proposta d'Ortega y Gasset, a qui coneix a Madrid, durant la seva estada d'estudiant a la capital d'Espanya, Sagarra és nomenat enviat especial del diari *El Sol* a Alemanya. Arran d'aquest viatge, que té per objectiu la

corresponsalia a Berlín, però que en realitat el converteix en un enviat especial per a tot el país, Sagarra publicà 14 articles, des del 3 d'abril fins a l'11 de juny, sota l'epígraf "*Crónicas de Alemania (de nuestro enviado especial)*". Aquests articles aparegueren a la primera, la tercera o la setena pàgina del diari *El Sol*, poc després que fou sufocada la revolució dels espartaquistes a Alemanya, i s'alternaren amb uns altres articles de Corpus Barga, presentat com a "*Nuestro cronista viajero por Europa*", i uns altres de Julio Camba, sota el títol genèric de "*Camba, en Berlín*". Els títols dels articles, que no han estat mai publicats sols però que han estat mostrats a l'exposició "Sagarra periodista" del Col·legi de Periodistes de Catalunya, donen una idea del seu caràcter conjuntural i a la vegada cosmopolita: "*Camino de Berlín. Las Tierras del sacrificio*", signat a París, "*Camino de Berlín. En Colonia*", "*Spandau*", "*Hugo Stines o el capitalismo en marcha*", "*El puerto de Hamburgo*", etc.

La Publicitat

De nou a Barcelona, Sagarra inicia el 1922 una de les etapes de col·laboració a la premsa més fructíferes i constants: entra a *La Publicitat* -aquesta vegada en català- i hi exerceix la crítica teatral i el comentari periodístic dels temes d'actualitat. Una tria dels articles publicats durant aquesta època feta pel mateix autor fou publicada amb el títol de *Cafè, copa i puro* el 1939 per la llibreria Catalonia (i, posteriorment, per A.C. i Edicions 62, amb la inclusió d'altres articles incorporats per Joan de Sagarra i Joan Fuster).

Al pròleg de la primera edició, Josep Maria de Sagarra comentava el perquè de la tria i del títol del recull amb aquestes paraules: "Aquests articles són comentaris sense pretensions, que potser ni val la pena d'aplegar-los en un volum. Per la mica de sinceritat que puguin tenir pel record del moment que me'ls va fer escriure, m'he decidit a recollir-los. (...) Comentaris sense transcendència, que es diuen a l'hora amable del cafè, de la copa i del puro, quan l'esperit divaga una mica, quan es salta d'un tema a l'altre, sense bilis, sense una convicció molt aferradissa, que poden ser sentimentals, alegres o tristos, però que s'esborren aviat i no tenen altre objectiu que fer passar l'estona, l'estona del cafè, la copa i el puro..."

De fet, malgrat l'escassa transcendència que l'autor vol posar en els seus textos, un ràpid cop d'ull ens fa adonar que, en aquests articles, hi és reflectida la personalitat del seu autor, amb totes les conseqüències: "Port de la Selva", "Les castanyeres i la tradició", "Salvat-Papasseit", "Joan Alcover", "G.K. Chesterton", "Einstein", "El Baedeker i Josep Pla", "La Fontaine", "Pascal", "La vanitat del viatge", "L'alcohol del viatge", "El llibre del tabac", "Feminisme grotesc", etc. Una gran curiositat intel·lectual,

— Una tria dels seus articles a *La Publicitat* va ser publicada amb el títol de *Cafè, copa i puro* —

sentit de l'humor, amor al paisatge i les tradicions, una cultura vasta, fruit de les lectures i l'observació.

Crític teatral

Pel que fa a la crítica teatral, Sagarra l'exercí a *La Publicitat* durant quatre anys i mig, i ho féu amb professionalitat i rigor, tal com demostrà Xavier Fàbregas en l'estudi que va dedicar-li, publicat per l'Institut del Teatre i Edicions 62 l'any 1987, i com s'explica en un altre article d'aquest mateix número de *Capçalera*. Sagarra comentava que fer de crític de teatre era una feina que comportava un feix de disgustos i que va arribar a fer-se-li incompatible amb les seves activitats i amb ell mateix. Xavier Fàbregas, per la seva banda, afirmava, en canvi, que Sagarra "va publicar algunes de les pàgines més lúcides, més acolorides i més brillants que en aquest país s'han escrit sobre teatre".

De fet, a les pàgines de *La Publicitat*, hi trobem anàlisis del teatre català d'una gran precisió i contundència (vegeu l'article "Una resurrecció", publicat el 23 de març de 1924), i crítiques sobre espectacles i gèneres tan diversos com el teatre català, el teatre clàssic, el teatre estranger contemporani, el ballet, el circ, el cabaret, la revista, el *music-hall*, etc., amb crítiques d'obres d'autors tan diversos com Gabrielle d'Anunzio, o Luigi Pirandello, a qui conegué a Barcelona el 1923, Ibsen, Benavente, Molière, però també Carles Soldevila, Àngel Guimerà i d'altres autors de l'escena catalana.

A *Mirador* i altres revistes

Sagarra va deixar *La Publicitat* i formà part de l'equip de *Mirador*, la revista d'Amadeu Hurtado, des dels primers números. Allí va publicar-hi, gairebé ininterrompudament del 1929 fins al 1935, la secció "L'Aperitiu". Durant aquest període, el més fructífer i constant del Sagarra periodista, publicà un munt de col·laboracions en d'altres publicacions. Del 1921 al 1935, la llista, segurament incompleta, podria ser aquesta: *La Mainada*

A dalt, una reunió de periodistes, el 1955. D'esquerra a dreta: Martí Farreras, el mestre Demon, Josep Maria de Sagarra, Néstor Luján, Ignasi Agustí, Joan Cortés, el pintor Morató i Antoni Vilanova.

A l'esquerra, una reunió a l'Ateneu. Sagarra és el quart per la dreta, dempeus.

— El periodisme més fructífer i constant de la seva producció periodística va del 1922 al 1936 —

Una de les poques fotografies que es coneixen de Sagarra amb la ploma a la mà. Aquí, escrivint durant la seva llarga estada a les Noves Hèbrides.

(1921), *La Mà Trencada* (1924), *La Branca* (1924), *Las Noticias* (1924-1931), *D'Ací i D'Allà* (1924-1931), *L'Opinió* (1928), *La Nau dels Esports* (1929), *Imatges* (1930), *La Rambla* (1931), *La Rambla de Catalunya* (1931), *La Veu de Catalunya* (1931-1936), *El Be Negre* (1931), *Catalunya Teatral* (1932), *El 14 d'Abril* (1935).

El Be Negre

Caldria remarcar, però, que moltes d'aquestes col·laboracions foren esporàdiques i que algunes d'aquestes publicacions —com ara *El 14 d'Abril*— tingueren una vida tan curta, que només publicaren un número. D'altres, com la revista *Imatges*, li publicaren un sol article (“La història de l'Ateneu”) i alguns poemes. El cas d'*El Be Negre* és simptomàtic del tipus de col·laboració que hi exercí Sagarra. En els primers números, tal com assenyala Lluís Permanyer al llibre *Josep Maria de Sagarra, Poemes satírics* (Edicions La Campana, Barcelona, 1989), “Sagarra hi va publicar algunes de les peces més cèlebres, la qual cosa demostra que es va prendre la feina molt seriosament, tot i que donada la seva inconstància plegués al cap d'un temps, més per mandra que per altra cosa”. D'aquesta època són els versos satírics “Nudisme i constitució”, o el llarg panegíric contra don Alejandro Lerroux, per posar dos exemples dels més coneguts atribuïts a Sagarra.

“L'Aperitiu”

Tornem a *Mirador*. Del 1929 al 1935 Sagarra hi publica la secció “L'Aperitiu”. Es tracta d'una columna a la segona o a la tercera pàgina, en la qual comenta un esdeveniment relacionat amb la vida cultural barcelonina. “Amb l'Aperitiu”, diu Sagarra, “vull fer una crònica viva i fresca que sigui un reflex de la

nostra època”. El temari és ampli. Amplíssim. Prova d'això, en són els dos volums que, amb el mateix nom, publica el 1937, amb un fals peu d'impremta de Perpinyà, ja que en realitat són publicats a Barcelona. Els articles, igualment que els del volum anterior, *Cafè, copa i puro*, recullen la seva vastíssima curiositat: “Amsterdam”, “El gat dels escenaris”, “Orient”, “Tabac”, “Cinc meditacions sobre una nit de boxa a les Arenes”, “Músics brasilenys”, “Pernod arran d'aigua”, “Calais-Dover”, “Greta Garbo i l'expressionisme”, “Vladimir Maiakovsky”, “Eleccions germàniques”, “Film”, “Al Brown a la Rambla”, “Hallelujah, de King Vidor”, “Sobre El Liceu”, “Films exòtics”, “Bridge”, “Cabarets per a matrimonis”, “Espiritisme”, “Santos Dumond”, “Pen Club”, “Poe y Ramon”, etcètera.

L'Ateneu

Parlar de *Mirador*, com parlar d'*El Be Negre* o de moltes altres publicacions barcelonines, vol dir també parlar de l'Ateneu barcelonès: En un *Aperitiu* titulat “Mirador Nocturn” Sagarra escriu: “Una vegada Manuel Brunet em deia que si tiraven un parell de bombes a l'Ateneu desapareixerien les tres quartes parts de la literatura catalana i del periodisme barceloní, i això és una gran veritat. Perquè s'ha de saber i entendre que en aquesta biblioteca de l'Ateneu, no excessivament confortable, tacada de tinta i de glòria, amb unes fulles de palmera que et freguen el nas de dia, i uns pàmpols de vidre verd que et freguen el nas de nit, s'hi han escrit la majoria de drames, novel·les, contes, articles i reportatges que nosaltres posem al mercat i a la circulació diària, amb més bona voluntat que fortuna. Si ens tanquessin l'Ateneu, molts no sabríem escriure...”. I encara afegeix, contundent: “No seria cap imbecilitat afirmar que sense l'Ateneu no hi hauria *Mirador*. Perquè la part més important del nostre setmanari es crea els diumenges des de les dotze de la nit fins a les quatre de la matinada a la biblioteca de l'Ateneu; es pot dir que en les hores citades nosaltres som els amos del local, i trenquem la disciplina rígida; i fins alguna nit compareix Rafel Moragues, dit Moraguetes, vestit de bruixot i cantant trossos molt importants d'òpera italiana, que acaben d'aclarir-nos les idees”. Seguint aquest mateix article, Sagarra passa revista dels col·legues que fan la revista, començant pel director. Manuel Brunet, que “entre les ulleres, el fum i els cabells esperitats escriu les coses de més compromís de la revista i fa aquests articles de fons sense firma que han produït tant efecte”; Màrius Gifreda, “que és d'una mandra imperial, i que té a càrrec seu tot el que fa referència a les arts, es passa tres hores i mitja per escriure una dotzena de ratlles”; Just Cabot, Víctor Hurtado, Rossend Llates... va descrivint-los tots fins arribar a ell mateix, i es defineix així: “Jo em dedico a

— Els seus articles a la secció “L'aperitiu” de la revista *Mirador* van ser recollits el 1937 en dos volums —

xerrar i a destorbar els altres i quan ja em cau la cara de vergonya, escric aquests aperitius tronadets, que serveixen per distreure les senyores d'una certa edat, una mica desencisades de les barbes dels caputxins". El desembre de 1936 Sagarra escriu al seu editor des de París una carta amb una tria de "L'Aperitiu" que havia publicat a l'aleshores ja difunt *Mirador*. En rellegir-los constata que el món ha canviat molt de pressa. És a punt d'embarcar-se cap a Polinèsia i s'acaba de casar. La tria d'articles són el seu comiat de solter i un petit homenatge a la terrassa del Colón, on feia el seu aperitiu real i els temes tractats animaven la seva conversa.

A Destino

Després de la guerra escriu a *Destino* la secció "Antepalco", en castellà, i fa una col·laboració setmanal a *La Vanguardia* del 1954 al 1961. Una tria d'aquests articles de *Destino* apareixen també en volum l'any 1959, sota el títol "Cola de gallo", fent un joc de paraules sobre la traducció literal de la paraula anglesa "cock-tail". "En un momento de casticismo se tradujo la palabra viva 'cock-tail', que tiene vibración y color, por la palabra 'combinado', que no deja de ser mustia y de poco porvenir", diu en el pròleg al llibre. I, de fet, els seus articles a "Antepalco" també en alguns moments tenen un cert regust de combinat. Els temes són, de vegades, repetits i gairebé traduïts dels de "L'Aperitiu" de *Mirador*, com quan recorda com va conèixer D'Anunzio, al teatre de l'Òpera de París. Són, diu en un altre moment, textos entre el poema i l'article de periòdic, poemes avortats, plomes d'una cua de gall...

Sagarra publicarà, encara, poemes i traduccions de Shakespeare a revistes clandestines de postguerra. Les revistes dels joves universitaris, *Poesia*, de Palau i Fabre, *Ariel*, de Joan Triadú, *El Punt*, de l'Arimany, *El Camí*... Però això ja és una altra història.

El periodista, segons Sagarra

Per acabar, permeteu-me encara una altra citació. A "L'Aperitiu" titulat "Sobre els temes obligats", publicat el 29 de desembre de 1932, Sagarra, que no tenia ganes de comentar cap tema en concret, va fer una reflexió en veu alta sobre el periodisme a la seva manera: "Les persones que es dediquen a l'ofici constant del periodisme, moltíssimes vegades no tenen temps de reflexionar sobre els temes que l'actualitat els imposa. El periodista no pot ésser ni massa llepa-fils, ni desmenjat, ni atacat de subtilíssims escrúpols; no pot triar ni garbellar ni abrigar la seva ploma amb un cotó fluix selecte i controlat. Aquesta condició de periodista a mi sempre m'ha fet una mena de basarda; si molts cops he tingut d'actuar com a periodista, he procurat sempre tenir una corda penjada al costat meu, per enfilarm'hi en un moment

oportú i fer-hi un exercici acrobàtic despistador i pintat de fantasies. Sempre he dit –i és la veritat– que, a desgrat de viure a vegades del periodisme, sóc la mínima expressió de periodista. Tampoc concedeixo una gran importància a l'ofici del vòmit literari sobre les efímeres planes dels diaris i les revistes. És més, he procurat evadir-me en absolut de les redaccions; he procurat, per mitjà del teatre i de les edicions dels meus llibres, cercar aquell guany necessari que altres amics meus extreuen exclusivament del periodisme. (...) Des d'aquesta finestreta he procurat, de tant en tant, actuar com a periodista corrent i he fet els comentaris i he encetat els temes obligats a tot home d'ofici, responent als esdeveniments i a les anècdotes que vivim".

El periodisme de Josep Maria de Sagarra –que requeriria un treball de recerca definitiu– ha estat, malgrat els propòsits del seu autor, o potser per la seva mateixa lucidesa, un aplec de textos viu que, conjuntament amb la seva prosa –les *Memòries*, *La Ruta Blava*, *Vida Privada*–, conté la part més moderna i actual de l'obra del que fou el gran poeta popular de Catalunya. ●

Les diferències de l'ambient de treball entre el periodisme del primer i el de l'últim terç del segle XX resulten evidents en aquestes dues imatges del diari La Publicitat corresponents a l'època en què hi va treballar Sagarra. A dalt, el director dictant un article. A sota, una mateixa taula serveix per a feines administratives i de redacció.

Rovira i Virgili,
director del diari

La redacció del diari
"La Publicitat"